

Bertha Zoltán

Oláh Andrásról – új könyve kapcsán

A költő, próza- és drámaíró, irodalomkritikus, esszéista, szerkesztő Oláh András eddigi életműve olyan példa, amelyet a nagybetűs Vidék-Magyarország (többek között Németh László-i) eszményétől ihletett szépíró és kultúraszervező kortárs nagyságaink, vezéregyéniségeink – csak néhányukat említve: Ratkó Józseftől Serfőző Simonig és Lezsák Sándortól Körmendi Lajosig áthagyományozott – összes legnemesebb törekvése és tanítása ösztönözhetett újabb magaslatokra emelkedni. A Mátészalkán élő irodalmár, a *Partium* folyóirat főszerkesztője olyan lírikus alkotóművész, akinek tehát minden megszólalása a felelős magyar értelmiségi sorsvállalás és a közösségi sorshordozói attitűd legtávlatosabb örökségére épül, miközben kötetei sokaságán át a műfaji, stiláris és hangnemi változatosság rengetegét járja be, hogy a személyiség legbelső köreiből származó hiteles üzeneteket is artisztikus erővel tudja számunkra kifejezni és közvetíteni.

Költői világa az érzékletes élmény-, vallomás- vagy tudatlíra, az elmélyült gondolati és hangulati költészet sajátos ötvözetét alakítja ki, s igen széles hangskáláján az önreflexív, meditatív szólamok gazdagon telítődnek a megélt szubjektív tapasztalatok és az atmoszferikusan átszűrt külső impressziók bölcséleti sejtelmességével és erőteljességével. A filozofikus vagy metafizikus hatásformák sűrű szövetébe így mindig sokértelműen keverednek bele a látomásokká szublimált látványi elemek vagy akár a nyersen empirikus élettények, következőképpen az átható elégikus tónusok mérsékelten klasszicizáló jellege – a szemérmes visszafogottság melankóliája – izgalmasan vegyül össze a szabadverses kitérüléssel, öntanúsítás és önfelmutatás szenvedélyesebb versnyelvi gesztusaival is. Elementaritás és elvonatkoztatás; helyzetjelölő konkretizálás és jelképes absztrahálás; bensőségesen önelemző személyesség és egyetemes létezésfaggató jelentéskitágítás: mindez rendre gondolat és sugallat közötti átmenetek, áttételek, átvetések számtalan összetett esztétikai lehetőségét és megvalósítását teszi nyilvánvalóvá. A sokféle regiszteren megszólaló költő éppen ezeknek a látszólag egymásnak ellentmondó tendenciáknak a kikísérletezett egyeztetésével és bizonyos mívés harmóniára törekvő egybefogásával vált igazán szuverén hangú alanyi lírikussá, akinek a verseiben éppen az ezt a különös tömörítést elérő beszédmód és intonáció – benne a megragadó sorsos közösségi és világérzékenységet demonstráló kifejezésmóddal – vált felismerhetően sajátjává és elidegeníthetlenné. A műgond és az elemi érzelmeket mozgósító sorsbeszéd nem kizárja, hanem erősíti egymást. A formai csiszoltság művésziségének és a közölnivaló érdes igazmondásba zárt feszültségének érdekes kettőssége pedig csak fokozza a versek formanyelvi komplexitását és magával sodró mélyértelműségét.

Első köteteiben a természetképi metaforikusság dominanciája figyelhető meg, vagyis az a szemléletmód, amely rendre összekapcsolja és összehangolja a lelki élet mozzanatait a vizuálisan megragadható természeti, táji jelenségek sugallataival, s a szuggesztív természetmegjelenítő szenzibilitás mindig a belső és a külső világ szerves összefüggéseit nyomatékosítja. *Elfelejtett színek requiemje* (FAOSZ, Eger, 1991), *Üzenet Orpheusznek* (FAOSZ, Eger, 1992), *Álarc a csönd* (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1997), *Por és hamu* (Grafit Nyomda és Kiadó, Nyíregyháza, 1998) című első könyvei ahhoz a kibontakozáshoz segítették, amely a *Szilánkok* (Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2000) című verseskötetben már egyszersmind nagyarányú kompozicionális szemléletrenddé is tágul. „A szerelem szavai az egymásra utaltság kifejezői (*Foglyod vagyok*). A személyiség számvetése nem más, mint mindnyájunk viszonya a léthez (*Számvetés*). A szakralitás hétköznapi aktualitása nem más, mint a lét keresztyéni értelmének egybevetése létezésünkkel (*Az utolsó szó jogán*). S a kötet utolsó ciklusában (*Lélekharang*) társadalmi és lelki űrként fenyeget a történelmi múltunk iránti közöny, amelybe egyre eszköztelenebbül sodródnak ember és honfitársaink...” – összegzi ezeket a széles létszemléleti dimenziókat a költőtárs és kiadó Turcsány Péter a könyv borítóján. S valóban, a négy ciklus távolról mintha úgy rímelve a négy hatalmas létezősszféra bejáró Ady-költészetre, hogy közben ez a szerkezeti beosztás semmi közvetlen utánérzést nem jelent, nem hordoz magán. Mert olyan költői univerzumot épít fel Oláh András, amely tényleg a teljességet kísérti, a nagy költő-elődtől függetlenül is. Hiszen mi más lehetne egyetemesebben mindenségigényű létezőszékelés, mint az élet legfelkavaróbb élményforrásának, érzéki-spirituális lényegének, a szerelemnek a megtapasztalása, azután a személyiséghatárok születés és halál kijelölte létfilozófiai sorsszerűségének átélése, majd a földi létben megnyilvánuló közösségi, nemzeti kötöttségek és szabadságok átérése, s végül az evilágiságon túlmutató transzcendens távlatok ígézetének érzelmi és bölcséleti rezonanciája. Ady csakugyan átfogta az összes lehetséges létezősszint egzisztenciális és érzékfölötti tartományait, a „minden-titkok” mítosziságát és metafizikáját, s így árnyalta azt az emberlét összes alapvető östényének és östörvényének – az ellentétek és ellentmondások özönének autentikus manifesztációjával telített – káprázatosan sokrétű és egyben holisztikus kifejezésével. Metaforikusan és metonimikusan sűrített, tömörített, gazdagon stilizált versbeszédével Oláh András is így keresi-kutatja létezésünk végső kereteit, s így talál rá eredeti hanghordozásában a személyes, személyfölötti és ontológiai perspektívák összetettségére. A rövid, metszetszerű, gnómikusan cizellált kép- és mondatsorok a (rímes-ritmikus, szimbolikus) stilizáció megkapó (gyakran például szonetté kerekedő) koncentráltságát jelzik, s ezáltal a találó szóképek és talányos utalások erőteljességét fokozzák. A nagy témakörök „szilánkjai” ezek pontosan (és inkább elégikus, borongós, tűnődő hangfekvésben, így még kevésbé közvetlenül emlékeztetve a drámai-tragikus, prófétikus Adyra), de a

legmélyebb sorsmeghatározottságokat összefonó darabjai azoknak. A párkapcsolat – az én és a másik viszonyának – szenzuális ambivalenciái például így gomolyognak a szinte tömönatos leírásokban: „szememben / barnán ragyog az ősz / fűrtjeid közt avar ropog (...) foglyod vagyok / te édes húsevő virág” (*Foglyod vagyok*); „egy másik szemében / vergődünk félvakon / – neked ismerős / magamnak idegen vagyok” (*Megtisztulva*). A létértelem-keresés partjain vagy peremén szintén minden bizonytalan: „gyalogolunk a semmi szélén / vagyunk mindig félúton / lépésenként születünk / lépésenként meg is halunk” (*Nem lehet*). A gyötrelmes istenélmény ugyancsak mindegyre emésztő bizonyossághiánnyal szembesít – a teremtő és fennvaló abszolútum nemcsak fájdalmasan elérhetetlen, de gyakran már nem is szolidáris az emberi szenvedéssel. Holott az isteni segítségvárás szüksége múlhatatlan, s a kiüresedésben a kérés is, hogy „mégis / szavak nélkül / is maradj velünk / hisz vakok vagyunk / mindannyian: tükrünk / kettétört s már nem látunk / magunkban téged” (*Ima*). S a megszívlelendő történelmi lecke: az istentelen és embertelen közösségi magyar passió komolyan vétele – háborús pusztulások, többszörös Trianonok, megalázó diktatúrák, levert („lelegett”) forradalmak eleven emlékével birkózva folytonosan. S a magunk önkritikus revíziója is elengedhetetlen feladat, amíg „magyar a magyarnak / a szemét kivájja / elhullott elveszett / sehol sincs hazája (...) nincs már Magyarország / nincsenek magyarok / önrontó tengeren / elnyelték a habok” (*Magyar a magyarnak*). De a szörnyű sorsverés is elkerülhetetlen: „redőnyök pikkelye mögött / elhagyott temetők gyásza: / Trianon-csönd nőtte be / mezítlábas reményeinket” (*Hosszú csönd*). Klasszikusaink (Petőfi, Ady, Nagy László) szövegekői reminiscenciáival szól a kesergő, a siratóénekek: „dudva muhar és dúlt hitek / te átokverte kis sziget / káromlásból katedrális / Pusztaszertől Segesvárig” (*Ezredvégi ugar*). Mindemellert *Kölcsey* így reménykedik: „kompországunk kőpamlagán // véres csík a Tisza s a Túr / – s bánatnak vele bár ebül / szent hona – hiszi – fényre derül”. Az Utassy József híres korszakos versét (*Zúg Március*) sorsbeszédesen parafrázáló költemény pedig folytatja a negatív, veszteségteli, örökös leromlást konstatáló leltárt: „Trianon lidérces szikéje” felboncolta a hazát, a jognak asztala sincs már, vért köhögve kell fuldokolni, bőség sincs, sőt a kosarat is ellopták rég, és: „sírodat Petőfi hiába rázom / sírod sincs s eszméd is elvetélt álom” (*Sírodat rázom*).

Mindezek az alaptémák és alapmotívumok gördülnek, vonulnak, terebélyesednek azután tovább a későbbi kötetekben. Egy a modern népi realizmus történetelvű hagyományát termékenyen asszimiláló, hasznosító novelláskötet (*Csapda*, Bolaned Bt., Mátészalka, 2001) után újra a verseskönyvek sorakoznak: *Egy filmszalag vége* (Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 2002), *Fagyöngy és jégcsapok* (Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2005), *Gyalogáldozat* (Kráter Műhely Egyesület, Pomáz, 2007). A stilizáló önmegfigyelés és a konfesszionális introspekció kedélyhullámzását a lírai szerepjátékok is bőségesen színeznék, az antik (homéroszi), ősmitológiai, ősmé-

sei, keresztény, biblikus allúziók és átképzések, irodalmi intertextusok, klasszikus és kortárs költők invokációjának, megszólításának, megidézésének sokasága bővíti a lírai én horizontját, s a dalszerűen kántáló keserű-énekek is immár többféle időbeliség kontextusában aktualizálódnak: a kurucnóták tradíciójától a jelenkort sirató lírai summázatokig terjed a hasonló korhangulatokat összefoglaló műfaji virtuozitás és sokoldalúság: „koszorúslány-Magyarország / véres-könnyes a te orcád / rongyos élet szajha élet / apánk vére semmivé lett (...) asztalodra kurta férget / trianoni térképész tett / kaptál jogot – hajítófát – / vérbíráktól akasztófát // ajándékként vörös hordát / – gerincedet ők taposták – / csillagból lett vörös lámpa / kofáidból céda-mátka” (*Sírató*). Egyéni és kollektív remény lehet mégis: „az élet: halál / a kereszt föltámadás / a rút semmiből” (*Két haiku*). A filmszalag tehát: külső és belső látás kivetülése; a lehunytt pillák mögöttese és az éber tekintet historikus intellektualitása. Befelé táguló dezilluzionált érzékenység („kapaszodom beléd / mint kajla szögcsdrót a semmibe / s ha nyílik a tegnap: már nem / fáj annyira a csönd szorítása” – *érintések*); kifelé (vagy ugyancsak a kollektív tudattalanból a felszínre emelve) a sorsmegnevező szenvedély igazságbeszéde („nem kapott vízumot hozzánk az Isten / szívünket bezárva sírunk a *nincsen* // elvermelt szavaink halódó hangja / templomok beteg kihagyó harangja // fekete álmokat cipel utánunk / megöli megfojtja maradék vágyunk // ajtónkon esténként a sátán kopog / Káinok vagyunk mind: testvérgyilkosok // magunkat faltuk föl – önvérünket ittuk / Kárpátok láncát más pásztorra bíztuk // hazátlan árvából bitangok lettünk / – az ég is beborult végleg felettünk” – *magyar sors*). Az ilyen antológiákba illő megrendítő sorsversek hangnemi differenciáltságára jellemző olykor a gunyorosabb-ironikusabb vagy aforisztikusabb-epigrammatikusabb hangütés is („ha nincs hazád / házad otthonod / nincs honnan emigrálni sem” – *apáink*). Hatalmas önmarcangoló fájdalom szakad fel 2004. december 5. fekete adventjének, katasztrófikus magyar testvértagadásának megtapasztaltán („azóta örökös félálomban élünk / az égi áramszünet / beteg szívünkre szakad / hideg holdfény terem itt és gyűlölet / légy hát álnok vagy légy ostoba / s ne tudd többé mi a haza / mert itt nem kellesz senkinek / s nemhogy élned: halnod sem lehet / maradj hát számkivetve / hűvös fenyvesek között / ahol félrebeszélnek még most is / a seblázás álmú Ábelek” – *üzenet Székelyföldre*). A nemzeti sorsfélétség jegyében született lírai helyzetjelentések a magyar múltat elrabló „hiénák szabadságáról” beszélnek, hogy „házunkat részeg hódok bontják / vagyunk céltáblák vagy nyulak / alólunk elfogyott az ország / s Isten nekünk fityiszt mutat” (*magyar kereszt*), hogy amit az elszakított területeken látunk, az „omladozó falak közül kilúgozott / történelem hiánya” (*valami hiányzik*) és „kifosztott múlt és elcsalt falunevek / – a relativitás győzelme ez hogy jól megértse / akinek még magyar a szívverése: / az el sem vetett mag üres portát terem / s hátán holt nemzedék tapos” (*szemlesütve*), hogy „trianoni vak virradat / istened is csak üzött vad // senkiország senkiföldje / mivé lettél Duna-völgye? // megtaposott tested

pőre / Európánk l á b t ö r l ő j e” (*Európa lábtörlője*), s hogy „pusztító nyarak jönnek / csalunk és csalatunk // hogy lehessünk durván / ácsolt keresztfák // s hogy vérünktől legyen nyirkos / a homok a Golgotán” (*vérünktől*). Az istenszóna különösségeit alaposan elemző Néráth Mónika (a *Gyalogáldozat*-kötet utószavában) vizsgálta az ide vonatkozó motívumokat, s leszögezte, hogy döntően markáns negatív – a gondviselő divinitás fenséges attribútumaitól megfosztott – istenkép körvonalazódik itt: aki a világot megváltani nem engedi, egyenesen magatehetetlen, talán már a teremtett művének sem örül, szemét lehunyja, magányosan csak hallgat („a nyelvébe harapva”), rejtőzik, elzárkózik („olcsó pótcselekvés az élet / s innen néha már Istent sem hallani”; s hiába is hívjuk, csupán „az üzenetrögzítő felel”), nem segít enyhíteni az emberi bűnt és a szenvedést, maga is koldulni vagy gyónni megy, sőt az önelvesztéstől sem retten vissza. (*Isten is gyónni szeretne valakinek* – hangzik a kiváló erdélyi, kolozsvári abszurd író, Sigmond István 2012-es novelláskötetének címe is.) A sokrétű összkép azonban a bármily reménytelen reményt is tartalmazza; „de mikor végre közel hajolna / hozzánk Isten / mi visszasettenkedünk / az örökkévalóból a mába...” (*halottak napján*); és bár „a lélek már üres / és Isten ma sem tart fogadóórát nekünk”, azért „csak Istenből nem lehet kigyógyítani” (*sikertelen ajánlat*). Egyén és közösség egyaránt feloldozásra szorul tehát, s noha a költő „nem szépít, nem leplez, nem keres melegségeket sem maga számára, sem vágyott-űzött Istenének”, panasa egyben felismerés is – ahogyan Jókai Anna fogalmazza róla. Azé az emberé, aki „segíts Uram” sóhajjal és kételkedve ugyan, de felmutatja az eshetőségét, hogy megszelídülhetünk a csöndes imától, még ha az Úr asztalánál „némelyek cinkelt lapokkal játszanak” is, s már talán nem elégségesek a tőle örökölt szavak sem (*Giovanni di Bernardone megterése*).

Az *Érintetlenül* (Hungarovox Kiadó, Budapest, 2008), *Anyagfáradtság* (Hungarovox Kiadó, Budapest, 2010), *Idegen test* (Hungarovox Kiadó, Budapest, 2013) című legújabb versgyűjtemények abban hoznak újat, hogy a nagy témakörök kifelé tágasan bővülnek, befelé árnyalatosan rétegződnek. A hangvétel a stilizáló versnyelv felől egyre inkább a szabadverses, depoetizáló, némelykor szinte prózaversszerű líraisággal moduláló, illetve kopárabban, tárgyiasabban, részletezőbben konkretizáló leírások irányába tolódik át. Hosszabbodnak és dallamukat mérsékelik a hömpölygő sorok, hozzáigazodva kisszerűséget vagy banalitást ábrázoló jelentéstartalmukhoz, de szilárd szerkezeti vázukat megtartják ezek a kompozíciók is. Érzékletes, intim, bensőségesen (vagy akár ezek ellenpontjaként: riasztóan) áradó életképek, hangulatrajzok, valóságdeskripciók töltik ki a vers tereit, családi, falusi (vagy éppen városi), szerelmi hétköznapi kesernyés ábrándtalansággal tolnak elénk, s ezek a zsánereken köznapi pillanatok egyszerre árasztanak valami különös meghittséget és fanyar rezignációt. Rezignált iróniával üzennek „az emberi nem kozmikus árvaságáról” – állapította meg Fecske Csaba (*Magyar Napló*, 2009/4.). Puritán, profán, szinte

minimalista jellegűvé csupaszkodik az „inas, szikár stíl”, miközben azért az „egyszerűsége törekszik: belül csupa gyöngédség, csupa keserűség, csupa ború, fájdalom, csupa szerelem, csupa érzés” – írta róla Kelemen Lajos (*Hitel* 2009/7.). Jellegzetes helyszínek: „temető, elhagyott utca, piszkos kapualj, aluljáró, járdasziget, füstös lebuja”; „világuk, atmoszférájuk ekvivalens a mai magyar valósággal, annak légkörével” – amint arra a kitűnő nyíregyházi költőtárs, Antal Attila rávilágított (*Agria* 2008/3.). És gyakorta „összeszikkasztva a mocskot az ideális, már-már szűzies tisztasággal” – mondja egy másik (erdélyi származású) költő-barát, Bágyoni Szabó István (*PoLíSz*, 2009. nyár, 125.). A finom érzékszervi benyomások sugárzása, vibrálása („ahogy a vágy fölissza testemet / – szeizmográfom vagy / te örült bestia” – *érintetlenül*) egyfajta nem is csak realista, hanem úgyszólván hiperrealista lírai megszólalásmódot dolgoz ki, és tesz lebilincselően érvényessé. A szerelem, a múlt emlékképei, a jelen végzetes társadalmi roncsolódásai egy különlegesen hiteles lelki-szubjektív freskóját festik föl a mai ember jellemző életállapotainak, filozofikusan szólva létmódjának örömmel és bánatokkal töltekező jelenségtanát, fenomenológiáját precizírozva ki: „rátenyereltél álmaidra / közénk ült az átkos bizonytalanság / földre tepert a megszokás / s rozsdás fű nőtte be a hangodat” (*földcsuszamlás*); „a színek összeköltöztek bennünk / kifésüllek hát magamból / szinte látom ahogy a telefonzsínórt babrálod / és számításokat végzel a vonal túl végén / végül ugyanarra az eredményre jutsz te is: / a gravitáció erősebb / mint a mi bágyadt szerelmünk...” (*árnyékkod vagyok*). Vagyis még színek, hangok tarkítják a mindennapi sürgést-forgást, de az enyészet, a mulandóság már mindenben benne munkál. És nem csak az egyéni érzelmek, de a közösségi életterek is visszafordíthatatlan sorvadásnak vannak kitéve; „avarropogás izzítja az emlékeket: / ember nem járta földúton kullog az ősz / az élet megtelik homokkal sárral / gazverte kertek mosolytalan kapuk / a sarkon a régi kocsmá: ajtaja-ablaka / durva deszkákkal szögezve / kopott cégtábláról üzen a múlt / – vajon meddig fáj a test / s a homokba taposott álom / ha beteg nyírfalombok / közt hallgat az est” (*elhagyott falu*); „csak a vékony sávban kikopott fű / emlékeztet még az útra / a sövénykerítés mögött tetszhalott kert / s ahol a tanya állt most romok: / ami használható volt széthordták rég / a tetőcserepet gerendát léceket / csüggedten lógatja törött szárnyát az ablak / a kemence is horpadt háttal / támaszkodik a megroggyant falnak / s ott hever kitarakva meztelenül / mint küret után egy véres női test” (*pusztulóban*). Egészen katartikus hatásúak ezek a versek, mint az is, amelyik sajtó sóhajtással és fohással Kölcseyt idézi: „szánjad ó sors szenvedő hazámat / a dicső nép többé nincs jelen / méreg ég és ömlik mély sebére / a büszke márványon kihál a csudált név / fű lepi a sírt és szívborzasztó kétes messzeség” (*jövendölés túlpartról*).

A költő Oláh András legszebb, legkarakteresebb műveiből válogatott az az impozáns jubileumi gyűjtemény, amely *Közjáték vagyunk – 50 év, 50 vers* (Hungarovox Kiadó, Budapest, 2009) címmel látott napvilágot, s amely az ötvenéves művészt ezzel

a hangoskönyvvel (Pathó István színművész és a verseket megzenésítő Hangraforgó együttes előadásában elhangzó alkotásokkal – és CD-melléklettel) köszöntötte. Csak ebből az egy kötetből is megbizonyosodhatunk e líra sajátos értékei felől, amelynek alapvonásairól sokan értekeztek az elmúlt évtizedekben. Sz. Tóth Gyula szerint Oláh András „költői nyelvezete feszesen lágy, tömören gazdag”; „poétikai beszédmódja ötvözi a hagyományos, a modern és a posztmodern elemeket”; „verselése verstani és nyelvtani meglepetésekkel hökkent meg és/vagy ragad el. Mint Apollinaire, ő is alkalmazza a pátosz és az egyszerűség összeolvasztását. Keveri a hétköznapit és a szokatlant, a valószerűtlent a megszokottal”; „Oláh András széles műveltségű ember, aki tudásának szintézisét teremti meg verseiben, esztétikát, gondolatokat nyújt át, érzelemmel. A háttérben történelem, szociológia, lételmélet, vallás, nevelés, ezen építkezve: interdiszciplináris költő” (*Agria* 2013/2.). „Látéleti pontossággal mutat a jelen problémáira, a jövő kilátástalanságára, a múltba révedés-ragadás állapotára, ahol az egyén többnyire esendő és magányos. A fennálló helyzetben az áldozatvállalás az egyetlen lehetőség” (Handó Péter, *Palócföld* 2008/1.). Az ezt a költészetet nyomon kísérők egybehangzón állítják a telitalálatos, sorsos igazmondás mellett a metaforikus gondolkodás és beszéd dinamikus jelenvalóságát, s hogy olyan életmű teljeseedik ezáltal, mely a tematikus, gondolati, eszmei, erkölcsi, poétikai veretességet igazán jelentős organikus egésszé képes kiérlelni, kiformálni. S együtt érvényesíteni különböző hangzásvilágokat is; „a felindult, már-már eksztatikus beszédmód találkozik nála a nagy lobogások kontrasztját adó dekadenciával. Hány és hány versben tör ki belőle valamiféle szociográfiai élményből eredeztethető világbanat! Ilyenkor epikolirai gesztusait és színvágját szófukar költészetre váltja, s külvilágra szegezett látása (egy-egy versvégi kádencia erejéig) befelé fordul” – összegzi remek lényeglátással mindezt Kelemen Lajos (*Magyar Napló* 2010/5.).

*

A drámaíró Oláh András több díjnyertes színdarabjával is feltűnt. Szent Imre herceg haláláról (*Királyok vére*), a szabadságharc leverése után bujdosó Vörösmartyról (*Átokverte*), Teleki Lászlóról (*Isten óvja lelkét*) szóló művei egy rangos kötetben együtt is megjelentek (*Átokverte – Három történelmi dráma*, Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2006). A legégetőbb személyes és nemzeti sorskérdéseket feszegető historikus drámaformával a modern magyar drámairodalom egyik legjellegzetesebb áramlatához kapcsolódik. A Szent István korához kötődő színmű csak a legújabbakat számbavéve Ratkó József és Serfőző Simon hasonló témájú tragédiáival vehető össze, a Vörösmarty-dráma Lászlóffy Csaba ugyanezt a kínszenvedést színpadra vivő *Nappali virrasztásával*, Teleki László idézése pedig máris Illyésre asszociálhat. A huszadik századi magyar drámaírás Móricz Zsigmond, Németh László, Illyés Gyula, Kodolányi János, Tamási Áron, majd Sarkadi Imre, Örkény István, Sütő András, Székely János, Páskándi Géza, Kocsis István és a többiek képviselte magaslataihoz

mindig szervesen kapcsolódott hozzá a társadalmi-történelmi magyar önismeretet gazdagító, a sajátos nemzeti sorsproblémákat átláttatni igyekvő szándék. A két háború közötti nemzeti szellemű színjátszás gondolkörét – hogy a színház autentikus nemzeti önismeretet, öntudatot, önérzetet, azzal együtt általános emberi-erkölcsi megújulást-emelkedést szolgáló üzenetet közvetítve elsősorban a magyarság lelki összeforradásában, történelmi-népi hagyományainak hűséges továbbépítésében töltsön be (a művészet „templomaként”) szinte szakrális szerepet. S a legújabb áramlatok is részint a súlyos nemzeti létkérdéseket, a leszorított kisépítési vagy kisebbségi létezés problematikáját modellálják és metaforizálják – ezzel pedig egyszersmind a történelem- és erkölcsfilozófiai, társadalom- és személyiséglélektani szempontból és jelképes-példázatos dramaturgiával megjelenítő, hagyományosabb gondolati (historizáló, moralizáló, pszichologizáló) dráma – a parabolikus eszmedráma – kontextusát bővítik, részint viszont az egészen modern, abszurd és groteszk (a nyugat- és a kelet-európai új modernizmus tendenciáihoz egyidejűleg kötődő) drámai és színházi törekvések sikeres kiterjesztését viszik véghez. A felfrissített történelmi realizmus drámamodelljének terén nyújt maradandó élményt Oláh András minden színpadi műve is. S hogy versei egy csoportjának gondolati ívével is mennyire összevág az ilyenfajta mondanivaló, arra csak egyetlen példa: „a holtak bár / föl nem támadnak / a fájdalom sem enyhül / de talán lesz önbecsülésünk / s átlépjük a félelem / demarkációs vonalát / ha a történelem / fölfüggeszti végre / a gyilkosok mentelmi jogát” (*kései perirat*) – olvassuk egyik költeményében, s a Szent Imre-drámában pedig a fiát elvesztő Gizella királyné hasonlóképpen gyászol és tipródik: „Imre a fiam! Bárhogyan élt is, bármilyen sorsot szánt is neki az Úr... Elfogadom én a halált. Az ő halálát is. De azt nem, hogy akik a haláláért felelősek, büntetlenek maradjanak. Ha ez volt is az Úr szándéka, ha így kellett is történnie, azt azért nem akarhatja a Mindenható, hogy akiknek kezébe gyilkos fegyvert adott, most – mintha mi sem történt volna – átvegyék Imre örökét (...) én a tragédia okát és a bűnöst is kutatom. És megnyugvásom csak akkor lesz, ha elnyeri a méltó büntetést... (...) Ha Istennek volt valami célja Imre halálával, az csak az lehetett, hogy fölmutassa előttünk a Gonoszt, a hatalomra törő ármánykodót. S nekünk az a dolgunk, hogy megbüntessük őt...”

Az eltökélt haza- és szabadságszeretet, a hűség, a hit, a rendíthetetlen lelkiismeret meg a makulátlan törvényesség tisztességes képviselője vezérli gróf Batthyány Lajost, az 1848-as magyar forradalom mártírsorsra kárhozottatott törvényes miniszterelnökét is. Őt eleveníti meg *A szökevény* című színdarab – s egy későbbi, másik áldozattá váló miniszterelnököt, gróf Tisza Istvánt *Az utolsó játszma*. E két művet foglalja magában a szerző legújabb (a két dráma címét feltüntető) könyve (Hungarovox Kiadó, Budapest, 2014), amelynek budapesti bemutatóján (a Magyar Írószövetségben) Gali László színházrendező szólt elismerő szavakkal e teljesítményről. S valóban, mindkét darab a helytállás, a kitartó moralitást demonstráló tragikus színmű, amely a hero-

ikus magatartás belső ösztönzéseit is feltárja, s kevés szereplővel is élénken tudja a bennük lejátszódó tépelődések logikai-gondolati fordulatait úgy prezentálni, hogy azok a külső szemlélő számára is vérbő, dúsan eseményes, váratlanságokkal bőségesen töltekező drámai hatást legyenek képesek gyakorolni. A pergő dialógusok és monológok szövevényéből pedig a legfőbb tanítás összegződik: a hazáért mindent, a haza minden előtt, s a tántoríthatatlan önfeláldozás így katartikusan igazolja, bizonyítja a történelmi igazságszolgáltatásnak az egyéni életet is felülmúló értékeltét és jelentőségét.

A Batthyány-dráma a vértanúsorsot vállaló hős utolsó napjaiban (1849 októberében) játszódik (nagyjából mint az a fiktív napló, amely ugyanórára szól Kelemen Erzsébet 2010-ben megjelent, *Tiszta szándék* című – kordokumentumokat és elképzelt vallomásokot vegyítő – szövegmontázsos művében), s a „bresciai hiénával”, Haynauval zajló vitáját exponálva élesíti ki a becsület és az aljasság kibékíthetetlen ellentétét. Az egyik legmegdöbbentőbb – és egyben leginkább groteszk – jelenet, amikor maga Haynau adjutánsa javasolja a kivégzési rendelet semmissé tételét, hivatkozva egyrészt arra, hogy a kegyelem a császári nagylelkűségről tanúskodhatna, jobban lecsendesítené a magyarokat, akikben a szabadságharc vérengző leverése és megbosszulása csak az engesztelhetetlen erkölcsi és érzelmi ellenállást erősítené („a túl szigorú ítélet nem megtöri, hanem keményíti a lelkeket!”). A Habsburg-ház javát is szolgálná tehát az engedékenység; azaz már maga a birodalmi főhatalom sem ragaszkodna a totális terrorhoz. De van abban is (persze csak a saját szemszögéből nézve) logika, amit Haynau ordítózik: hogy hosszú távú alattvalói engedelmisséget csak az abszolút megfélemlítéssel lehet biztosítani. A dilemma természetesen történelmi kérdés, mindenesetre bizarr képlet, ahogyan végül a túllihegő fenevad győzi le a józan észet. S még tragikomikusabb, ahogy pedig a kivégzésre kéjes örömmel készülő Haynau végül hoppón marad, és csalódni kényszerül: a nemeslelkű Batthyány önkézével oltja ki életét, így mintegy „elszőkik” az élvezkedve pusztító zsarnok akarata elől, még inkább megszegyenítve azt. Túljárta a gyilkos eszén, akit az embertelenség mámora többszörösen tett nevetségessé minden magyar, de a jobb érzésű osztrákok előtt is. S előtte még azzal is, ahogyan az alkotmányosság jogelméleti tisztaságát bizonyítva nőtt följe elveszejtőjének, s amikor hitet téve a rebellió, a szabadságharc törekvései mellett, teljes szívvel azonosulva velük, még a képébe is vághatta amannak: „Boldog vagyok, hogy hazámat szolgálhattam. S hogy megmutathattuk az ausztriai háznak, milyen a magyar virtus...” – A történelmi hitelesség az etikai távlatokkal feldúsítva így – ezekkel a furcsa fordulatokkal – teszi ezt a drámát nemcsak gondolatébresztővé, de mélyen megrázóvá is.

S ha ez a sorstükörszerű mű a történelmi relativizmussal szemben a végső morális imperatívuszokra és erkölcsi önértékekre figyelmeztet, akkor a zavaros 1918-as idők akkurátus, részletező, történettudományosan megalapozott kivetítése ugyan-

csak magasabb rendű szellemi igazságok emanációját is színre viszi a Tisza István megölésének előzményeit és bekövetkeztét dramatisáló *Az utolsó játszmában*. A méltányosságban bízó, nemzetéért aggódó, nyomasztó felelősségét és a kényszerű döntések következményeit mélyen átélve viselő (folytonosan nagypolitikai tényezők, sőt világpolitikai játszmák szorosra szőtt, fojtogató hálójában kiszolgáltatottan vergődő) országvezető gróf nem futamodik meg (mondván: „a sorsa elől senki nem fut-hat el”), életét nem tartja előbbre valónak, mint a végzet akaratát. Komplikált drámai tartalom, bonyolult történeti valóság, kibogozhatatlan lelkiismereti válság: mindez a maga differenciáltságában jelenik meg, hogy végül a felemelő sorsvállalás nagysága domborodjék ki. Vívódó, önemésztő hős viaskodik, tusakodik önmagával és a nemzetrontó helyzettel, a történelmi katasztrófával, külső-belső konfliktusok sodró hullámszélei között hanyódva, szinte bénultan. Tanulságos, izgalmas folyamat ez, s a drámaíró igazán méltó emléket, mementót állít a vitatott szerepű, de újabban egyre inkább elismert – köztéri szobrokon is megörökített – Tiszának. Aki mindvégig a nemzeti összefogásban bízott, átlátta ellenségei magyarellenes céljait, s hideglelős veszélytudatában így őrlődött: „Napok óta örült vízióim vannak. Látom magam előtt a jövőt. Hazánk széthullását. S nem tudom megakadályozni. Tehetetlen vagyok.”

Fátumbeteljesülés és keresztre feszülés: ez várt a magyarságra ekkor. A tisztánlátást azonban senki és semmi nem vehette el tőle – mint ahogyan ma sem. *A rendíthetetlen lovag* című 2011-es pomázi szoboravató költeményében Döbrentei Kornél így idézi Tiszát (mintha csak egyúttal Oláh András művének lírai-látomásos lényegét is összefoglalván és fölerősítvén): „Ki fajtájáért vívni kész, bolond? / Pusztá férfibátor-ság nem elég, / ha rád tör hergelt, dúvad csöcselék, / agyaruk közt feszül szűk hori-zont – / Földi csillagösvényen mártírok, / Szent Imrétől Nagy Imréig soruk: / méreg, pallos, pisztoly, hóhéruok / a végzetük s más, ötletes gyilok, / itt a kard ki kard mersze elválk, / s mit ér a hazáért mindhalálig! (...) Szent István örökét széthordják, / vérezen ki, vesszen Magyarország, / barbáran zúduljon ránk a Balkán. // Tisza gróf mindezt előre látta, / elhullunk és mindenért hiába? / Őriző volt a strázsán, lelőtték, / végzett vele az ocsmány, orv attak, / bűnbak kellett, kapitális nagyvad / – ő igaz-ság s naprakészen antik, / fölesznek, mint disznók, a brigantik –, / hullása nyomán, hónapok alatt, / a Test, Trianon-csontvázzá apadt. // Tudta, halálnak halálával hal? / Vívott Európa nagyjaival / s beltörpe, sok önjelölt titánnal, / és mindig szemközt, sohase háttal, / mint valódi Herkules, muszájból / küzdött, szilajult teljes erőből, / hitte, oroszlánbögés nem tör föl / sakál torokból, torzult nyúlászából. (...) Ne tőrje-tek további szívcserét, / ám az ősi szűt emeljétek fel, / s lelketektől megtelek étellel / szobrom s a Nagyisten legyen tanunk: / kiirthatatlanul megmaradunk.”

Oláh András sokágú, gyarapodó életműve pedig: ilyen szellemi-erkölcsi magaslatok felé nyújtózik immár.